

УДК 364.46

<https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2020.2.18>

Н.В. ШАНДОВА

Херсонський національний технічний університет

ORCID: 0000-0002-6278-1143

Н.О. КИРИЧЕНКО

Херсонський національний технічний університет

ORCID: 0000-0001-5728-8533

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

В даній роботі проведено дослідження методів управління, за допомогою яких можна було б враховувати глибинні механізми поведінки людей у багатофункціональних, динамічно мінливих контекстах. У якості інструменту вирішення позначених проблем обрано соціальні технології.

В статті проаналізовано підходи до визначення категорії «соціальна технологія», та визначено, що соціальна технологія будучи системою знань, дією, засобом соціальних перетворень та методом оцінювання використання соціальних об'єктів має потенціал управління зміною соціальних систем.

З позиції пошуку додаткового ресурсу підвищення ефективності діяльності підприємств доведено, що використання соціальних технологій у вигляді інноваційних навчальних структур, основаних на неявних знаннях, створює нові управлінські технології, або нові бізнес-процеси, в яких змінюються послідовність дій, методи, регламентація дій співробітників, що, в свою чергу, оптимізує процес управління. Встановлено, що використання соціальних технологій у бізнесі пов'язане, з одного боку, з функціональною значимістю соціальних аспектів у процесі реалізації ефективної управлінської діяльності, а з іншого – з появою нових можливостей конструювання соціальних відносин в умовах модернізації сучасного суспільства з метою підвищення результативності самого бізнесу.

З урахуванням ознак змісту соціальних технологій визначено, що соціальні технології в управлінні бізнесом, будучи особливим видом соціальних технологій, являють собою сукупність методів, форм і прийомів організації й упорядкування практичної діяльності суб'єктів управління, застосовуваних для впливу на персонал комерційної організації щоб виявити й використати приховані соціальні потенціали в досягненні поставлених цілей.

Ключові слова: соціальні технології, управління, ефективність, потенціал, підприємство.

Н.В. ШАНДОВА

Херсонский национальный технический университет

ORCID: 0000-0002-6278-1143

Н.А. КИРИЧЕНКО

Херсонский национальный технический университет

ORCID: 0000-0001-5728-8533

ИССЛЕДОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

В данной работе проведено исследование методов организационного управления, с помощью которых можно было бы учитывать скрытые механизмы поведения людей в многофункциональных, динамичных контекстах. В качестве инструмента решения обозначенных проблем избраны социальные технологии.

В статье проанализированы подходы к определению категории «социальная технология», и определено, что социальная технология, будучи системой знаний, действием, средством социальных преобразований и методом оценивания использования социальных объектов имеет потенциал управления изменением социальных систем.

С позиции поиска дополнительного ресурса повышения эффективности деятельности предприятия доказано, что использование социальных технологий в виде инновационных учебных структур, основанных на неявных знаниях, способствует созданию новых управленческих технологий, или новых бизнес-процессов, в которых изменяются последовательность действий, методы, регламентация действий сотрудников, что в свою очередь, оптимизирует процесс управления. Установлено, что использование социальных технологий в деятельности предприятий с одной стороны связано с функциональной значимостью социальных аспектов в процессе реализации эффективной управленческой деятельности, а с другой – с появлением новых возможностей конструирования

социальных отношений в условиях модернизации современного общества с целью повышения результативности самого бизнеса.

С учетом характерных признаков содержания социальных технологий определено, что социальные технологии в управлении бизнесом, будучи особым видом социальных технологий, представляют собой совокупность методов, форм и приемов организации и упорядочения практической деятельности субъектов управления, применяемых для воздействия на персонал предприятия, чтобы выявить и использовать скрытые социальные потенциалы в достижении поставленных целей.

Ключевые слова: социальные технологии, управление, эффективность, потенциал, предприятие.

N.V. SHANDOVA

Kherson National Technical University

ORCID: 0000-0002-6278-1143

N.O. KYRYCHENKO

Kherson National Technical University

ORCID: 0000-0001-5728-8533

RESEARCH OF THE EFFICIENCY OF USING SOCIAL TECHNOLOGIES IN THE ACTIVITIES OF ENTERPRISES

In this paper, a study is made of organizational management methods, with which it would be possible to take into account the hidden mechanisms of human behavior in multifunctional, dynamic changes. As a tool for solving the identified problems, social technologies were chosen.

The article analyzes approaches to the definition of the category "social technology" and determines that social technology, being a system of knowledge, an action, a means of social transformations and a method for assessing the use of social objects, has the potential to control the change in social systems.

From the point of view of finding an additional resource for improving the efficiency of the enterprise, it has been proved that the use of social technologies in the form of innovative training structures based on implicit knowledge helps to create new management technologies, or new business processes in which the sequence of actions, methods, and regulation of employees's actions change. which in turn optimizes the management process. The article established that the use of social technologies in the activities of enterprises on the one hand is associated with the functional significance of social aspects in the implementation of effective managerial activities, and on the other, with the emergence of new opportunities for constructing social relations in the modernization of modern society in order to increase the effectiveness of the business itself.

Given the characteristic features of the content of social technologies, the article determined that social technologies in business management, being a special type of social technologies, are a combination of methods, forms and techniques for organizing and streamlining the practical activities of management entities used to influence the enterprise's personnel in order to identify and use hidden social potentials in achieving set goals.

Keywords: social technologies, management, efficiency, potential, enterprise.

Постановка проблеми

В умовах ускладнення соціально-економічного середовища, коли вітчизняні трансформації проявляють себе в нестійкості соціальної структури, істотному спаді соціально-економічних показників, гальмуванні процесів соціально-економічного розвитку, виникає потреба в нових технологіях управління бізнесом. Пошук нових методів управління, що забезпечують ефективну підприємницьку діяльність у процесі трансформації української економіки, визначає практичну значимість і перспективність дослідження соціальних технологій у контексті їх впливу на формування нових суспільних відносин і їх регулювання на всіх управлінських рівнях.

Важливість теми дослідження соціальних технологій підкреслюється усвідомленням змін, що відбуваються у соціально-економічному просторі. Основними маркерами змін соціально-економічного простору є наступні події:

1. Стрімке перетворення, диференціація й ускладнення системи життєдіяльності суспільства актуалізують проблеми відносин людини й суспільства, конфлікту інтересів особистості й суспільних інтересів;

2. Зміни в сприйнятті особистості, що пов'язані з вимогами суспільства не тільки політехнізму знань, але й уміння жити, співіснувати й комунікувати у суспільному середовищі. На перший план виходять: орієнтація людини на загальновизнані цінності, норми моралі, незалежність у судженнях, здатність до самостійного мислення й прийняття рішень. Перераховані навички, уміння і якості багато в чому визначають успіх окремої людини й суспільства в цілому в подоланні суперечливих умов сучасної соціальної дійсності.

3. Перехід сучасних суспільств в інформаційну фазу розвитку, при якій технічні засоби інформації відіграють роль найважливішого стимулу й джерела соціального розвитку. Основними

характеристиками такого суспільства є: орієнтація на виробництво інформації як головної соціальної цінності; розвиток технологій, ядром яких виступає знання; доступність знання, освіти; розвиток широкої інформаційної інфраструктури; зсув акцентів з матеріальної на духовну діяльність.

4. Більш швидким стає розвиток третинного сектору сучасного суспільства, особливість якого полягає в тому, що більша й зростаюча частина економічних благ призначених для безпосереднього задоволення виробничих і особистих потреб створюється у формі послуг, у тому числі, у вигляді інформації.

5. Зростає значимість гуманітарного фактору в розвитку суспільства, який проявляється в людей у почутті «постійної включеності» у світовий інформаційний простір. Інформація про події, які відбуваються у світі, швидко стає доступною, тим самим формуючи причетність до цих подій. У кожної людини з'являється реальна можливість впливати на ті або інші суспільно значимі події або ж принаймні виражати своє відношення до цих подій.

6. Зростання потреби перетворення обмеженого соціального простору.

7. Підсилюється загострення глобальних проблем сучасної цивілізації, пов'язаних з формуванням нового світового порядку й викликів сучасного світу, які можуть бути вирішені тільки спільними зусиллями всіх країн.

8. Наростають процеси соціальної інтеграції, що представляють сукупність різних взаємодій людини й соціокультурного середовища, які реалізуються за допомогою включення індивіда в різні соціальні групи й відносини за допомогою організації спільної діяльності.

У такій ситуації бізнесу необхідні адаптовані інструменти управління, за допомогою яких можна було б враховувати глибинні механізми поведінки людей у багатофункціональних, динамічно мінливих контекстах. Важливим інструментом вирішення позначених проблем сьогодні виступають соціальні технології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз літератури і результатів наукових досліджень в області соціальних технологій свідчить про те, що сьогодні створений певний фундамент для вивчення проблем використання соціальних технологій в суспільстві, накопичений досвід розробки і застосування соціальних технологій в практиці управління організаціями. Значний внесок у розробку категорії «соціальні технології» в контексті соціального управління внесли закордонні й вітчизняні вчені: Н. Стефанов, В.Афанасьєв, Л.Дятченко, В.Патрушев, Ю.Сурмин, Б. Суслаков, Н.Туленков, А.Шиян. У їхніх роботах з позицій різних підходів проаналізовані актуальні питання соціальних технологій управління, розроблені конкретні рішення для окремих напрямків і галузей. Однак у зазначених працях викладені різні, іноді суперечливі підходи до визначення, структурування й дослідження соціальних технологій. І незважаючи на те, що в теоретичному полі представлені різні концепції й моделі соціальних технологій, вони найчастіше виявляються незастосовні в управлінні організацій внаслідок певної специфіки даної сфери. Тому представляється можливим дослідити ефективність використання управлінських соціальних технологій у діяльності підприємств.

Формулювання мети дослідження

Метою статті є дослідження ефективності використання соціальних технологій в діяльності підприємств.

Викладення основного матеріалу дослідження

У сучасній науці соціальна технологія розглядається у двох аспектах: як програма, що містить процедури й операції, і як діяльність, що включає сукупність методів і способів цілеспрямованого впливу на соціальні процеси й системи для досягнення поставлених цілей. Технологія формує алгоритм діяльності, вона може бути багато разів використана, відтворена для вирішення подібних завдань. Створення технології забезпечує задані властивості продукту і раціональність самого процесу діяльності.

В наукових дослідженнях категорія «соціальні технології» має декілька визначень.

Науковці Л.Дятченко [7], Б.Суслаков [10] трактують «соціальну технологію» як систему знань про закони і закономірності розвитку, організацію і управління соціальними процесами, засоби управління соціальними інститутами.

Болгарський учений Н. Стефанов в книзі «Суспільні науки і соціальна технологія» визначає «соціальну технологію» як специфічну діяльність, в результаті якої досягають поставленої мети і змінюють об'єкт діяльності [12]. Ця діяльність, на його думку, попередньо повинна бути розділена на низку певних операцій, спрямованих на досягнення мети або вирішення завдання.

Ще один напрям у трактуванні «соціальної технології» належить науковцям В.Афанасьєву [5], Л.Іоніну [8], А.Шияну [15]. Науковці визначають соціальну технологію як засіб, інструмент, систему методів і механізмів взаємодії соціальних суб'єктів з метою оптимальної, з найменшими управлінськими і ресурсними витратами, зміни їх властивостей, характеристик, станів. Вони вважають, що соціальна технологія це засіб перетворення закономірностей розвитку суспільства в конкретні рішення, нормативи, що сприяють найкращому досягненню поставлених цілей.

Четвертий підхід об'єднує учених, які розуміють соціальну технологію як спосіб реалізації соціального проекту. Так, В.Патрушев стверджує, що «сутність соціальних технологій можна розуміти як інноваційну систему методів виявлення і використання прихованих потенціалів соціальної системи, отримання оптимального соціального результату при найменших управлінських витратах [9]. У своїх дослідженнях він визначає соціальну технологію як процес оптимізації соціального простору, подолання його розбалансованості на основі інноваційного методу освоєння соціальної дійсності, активного впливу на розвиток соціальних систем.

В.Іванов у тлумачному словнику «Соціальні технології» визначає соціальну технологію як спеціально організовану галузь знань про способи і процедури оптимізації життєдіяльності людини в умовах динаміки і оновлення суспільних процесів; як спосіб здійснення діяльності шляхом розділення її на процедури і операції з наступним вибором оптимальних засобів і методів їх виконання; як метод управління соціальними процесами, що забезпечують системи їх відновлення в заданих параметрах, таких як, якість, властивість, обсяг, цілісність діяльності [11].

Узагальнення підходів показує, що соціальна технологія будучи системою знань, дією, засобом соціальних перетворень та методом оцінювання використання соціальних об'єктів має потенціал управління зміною соціальних систем. Соціальні технології не з'являються раптом, спочатку вони постають як інновації і є результатом реалізації певних цінностей. Останні також не відразу стають такими, а лише тоді, коли спочатку висловлюються особистістю як ідея на підставі усвідомлення нею накопиченого суспільством досвіду, осмислення його потреб, а потім вже сприймаються іншими. Лише після цього стає можливим процес формування відповідної системи соціальних технологій, в результаті чого реально змінюється все суспільство.

Обов'язковою рисою соціальних технологій сьогодення є їх сучасне технічне забезпечення (шляхом глобальних або локальних соціальних мереж – Інтернет, мобільні пристрої, сайти, блоги, веб-конференції), які практично реалізують цілі і функції даної форми соціальної взаємодії. У загальному розумінні, соціальні технології це всі ті технічні засоби, прийоми і методи, що прискорюють і підвищують ефективність взаємодії між групою осіб, які об'єднані загальними інтересами для досягнення спільної мети [13].

Сьогодні соціальні технології виступають новою загальноприйнятою формою колективного спілкування, з новими принципами побудови взаємовідносин суб'єктів соціальних відносин. Соціальні технології можуть перетворитися в інноваційні навчальні структури, які при розумному спрямуванні спроможні поєднати зусилля всіх учасників на рішення великого кола проблем.

Між соціальними й управлінськими технологіями існує взаємний зв'язок. Соціальні технології використовують як технології управління, що орієнтовані на рішення загальних, конкретних і специфічних завдань різних соціальних структур і людських станів [6].

Орієнтуючись на пошук додаткового ресурсу підвищення ефективності власної справи, все більше уваги соціальним технологіям приділяє бізнес, адже досягти високих показників результативності стає важче через недостатню ефективність застосовуваних управлінських технологій. Соціальні технології в управлінні бізнесом, будучи особливим видом соціальних технологій, являють собою сукупність методів, форм і прийомів організації й упорядкування практичної діяльності суб'єктів управління, застосовуваних для впливу на персонал комерційної організації щоб виявити й використати приховані соціальні потенціали в досягненні поставлених цілей [14]. Використання соціальних технологій у вигляді інноваційних навчальних структур, оснований на неявних знаннях, створює нові управлінські технології, або нові бізнес-процеси, в яких змінюються послідовність дій, методи, регламентація дій співробітників, що, в свою чергу, оптимізує процес управління.

Підвищення інтересу бізнеса до такого явища, як соціальні технології є показником їх ефективності.

Так, Bughin [1] і McAfee [3] оприлюднили технологічні можливості сервісу соціальної взаємодії для бізнесу Enterprise Social Software (Enterprise 2.0) у підвищенні ефективності роботи підприємства і його конкурентоспроможності, як результат соціальних технологій, зокрема, від взаємодії колективного інтелекту, обміну знаннями через блоги, співпрацю з іншими клієнтами. Дослідники стверджують, що роблячи акцент на комунікації й спільній роботі, соціалізації внутрішніх і клієнтських/партнерських процесів з використанням спеціалізованих web-платформ можна значно підвищити швидкість обміну інформацією й, що критично важливо для бізнесу, зберегти її в первісному виді без викривлень. Ефективність роботи досягається за допомогою реалізації механізму зворотного зв'язку в робочому процесі.

Leonardi et al. [2] підтверджують ефективність використання соціальних технологій для комунікації в середині підприємства та використання соціальних технологій для зовнішніх організаційних комунікацій з клієнтами, постачальниками, громадськістю. Внутрішні технології соціальної комунікації за словами Leonardi підтримують обмін знаннями, забезпечуючи нові способи представлення даних, легкість у користуванні, сприяють цифровій демократії, співробітництву і розробці

нових бізнес-моделей. Зовнішні технології комунікації створюють можливості для збільшення швидкості пошуку знань, прискорення доступу до експертів, скорочення витрат, збільшення кількості успішних інновацій, а також сприяють створенню мережі для он-лайн управління репутацією компанії шляхом обміну інформацією про проблеми своїх клієнтів.

Щорічне дослідження яке проводить дослідницька організація Mckinsey Global Institute (MGI, підрозділ міжнародної аудиторсько-консалтингової компанії Mckinsey & Company) [4], було присвячене соціальним технологіям, використовуваним підприємствами, і показало, що усе більше компаній удосконалюють способи використання технологій для підвищення ефективності своєї діяльності й пошуку нових можливостей зростання. Автори дослідження вказують, що вплив соціальних технологій на економіку, а також закладений у них потенціал створення вартості в багатьох галузях ще тільки має бути оцінений.

За результатами опитування 72% респондентів повідомили, що використовують як мінімум один тип соціальних технологій. З існуючих технологій, 50% використовують соціальні мережі, 41% використовують блоги, 38% використовують обмін відео й 23% мають мікроблоги. Конкретне використання галузі варіювалося залежно від типу галузі. 86% телекомунікаційних компаній використовували як мінімум один інструмент, у той час як тільки 62% опитаних енергетичних компаній використовували інструмент соціальних технологій (рис. 1).

Рис. 1. Використання соціальних технологій у діяльності компаній

Складено за даними [4]

За даними дослідження, найбільш відчутний потенціал створення вартості в комерційній діяльності пов'язаний з підвищенням ефективності взаємодії й співробітництва усередині компаній і між ними за допомогою соціальних технологій. За оцінками MGI, використання компаніями всіх переваг соціальних технологій може підвищити продуктивність співробітників, взаємодіючих із клієнтами (висококваліфікованих працівників, у тому числі менеджерів і фахівців), на 20-25%.

Перевагами використання технологій для зовнішніх організаційних комунікацій з клієнтами, постачальниками, зовнішніми експертами, були названі:

- 8% компаній повідомили про збільшення швидкості доступу до знань;
- 8% повідомили про зниження витрат на зв'язок;
- 10% повідомили про збільшення швидкості доступу до зовнішніх експертів.

Компанії, які використовують у власній управлінській діяльності об'єднану мережу зовнішніх організаційних комунікацій з внутрішніми користувачами отримали найбільший середній відсоток покращень в доходах.

Як видно з проведеного дослідження соціальні технології виконують різноманітні функції, формують нові цінності, стимулюють участь працівників в організаційних комунікаціях, впливаючи на економічні процеси підприємства. Невміння керівництва використовувати соціальні технології в діяльності компанії стає однією з причин низької адаптації управлінських структур до реалій сьогодення. Але використання тільки технологічних функцій соціальних технологій може призвести до необґрунтованої їх пропаганди. Тому, ефективність соціальних технологій залежить від системного і стратегічного застосування соціальних технологій на постійній основі, а самі соціальні технології стають своєрідним мостом між працівниками, забезпечуючи координацію організаційних комунікацій.

Таким чином, використання соціальних технологій у бізнесі пов'язане, з одного боку, з функціональною значимістю соціальних аспектів у процесі реалізації ефективної управлінської діяльності, а з іншого – з появою нових можливостей конструювання соціальних відносин в умовах модернізації сучасного суспільства з метою підвищення результативності самого бізнесу.

Висновки

Соціальні технології в управлінні бізнесом, будучи особливим видом соціальних технологій, являють собою сукупність методів, форм і прийомів організації й упорядкування практичної діяльності суб'єктів управління, застосовуваних для впливу на персонал комерційної організації щоб виявити й використати приховані соціальні потенціали в досягненні поставлених цілей.

Головною функцією соціальних технологій у бізнесі є створення знання в області організації, структуризації й раціоналізації соціальних відносин у компанії, у рамках яких формуються здатності персоналу до творчості й інновацій у професійній сфері для ефективного вирішення поставлених завдань.

Для вітчизняного бізнесу одержання максимальної вигоди від використання соціальних технологій пов'язане зі сприйняттям соціальних технологій не як жорсткої регламентації діяльності управлінського персоналу, а як інноваційного засобу його мотивації до саморозвитку й самовдосконалення. Виступаючи формою, способом і умовою організації діяльності й взаємодії соціальні технології в управлінні бізнесом націлені на формування внутрішньої культури довіри й співробітництва, відтворення потенціалу організації й кожного з її учасників.

Список використаної літератури

1. Bughin J. The rise of enterprise 2.0. Journal of Direct, Data and Digital Marketing Practice, 2008, №9(3), pp. 251-259.
2. Leonardi P., Huysman M., Steinfield C. Enterprise Social Media: Definition, History, and Prospects for the Study of Social Technologies in Organizations. Journal of Computer-Mediated Communication, 2013, №19(1), pp. 1-19.
3. McAfee A. Enterprise 2.0: New Collaborative tools for your organisations toughest challenges. Harvard Business School Publishing, Boston, 2009.
4. McKinsey Social Technologies Survey: the social business ecosystem benefits: research of Mckinsey Global Institute, 2012. Available at: http://www.mckinsey.com/insights/high_tech_telecoms_internet/the_social_economy
5. Афанасьев В.Г. Научное управление обществом. (Опыт системного исследования.). – Москва : Политиздат, 1973. – С. 94–98.
6. Герасимов Б. Н. Социальные технологии в управлении: монография / Б. Н. Герасимов, В. Г. Чумак // – Самара: СамНЦ РАН, 2014. – 296 с.
7. Дятченко Л.Я. Социальные технологии в управлении общественными процессами : монография. - Белгород : Центр соц. Технологий, 1993. - 343 с.
8. Ионин Л.Г. Технология социальная. Современная западная социология: словарь. – Москва : Политиздат, 1990. – 345 с.
9. Патрушев В.И. Социальные резервы трудового коллектива: пути реализации (социологический анализ). – Киев, Вища школа, 1990. - 215 с.
10. Социальная информатика-99: сборник научных трудов / под ред. Б.А. Сулакова. – Москва : МАИ, 1999. – С. 56-64.
11. Социальные технологии: толковый словарь / под ред. В.Н. Иванова. – Белгород, 1995. – 309 с.
12. Стефанов Н. Общественные науки и социальная технология. – Москва : Прогресс, 1976. – 254 с
13. Туманян Ю.Р. Критичні соціальні технології в системі сучасної економічної політики / Ю.Р.Туманян, О.О. Іщенко-Падукова, І.В. Мовчан // Проблеми економіки. – 2018. - №1. – С.115-119.
14. Шандова Н. В. Особливості підприємництва в сучасній економіці / Н. В. Шандова, М. В. Ожго. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка й менеджмент», 2019. - №40. - С. 117-123.
15. Шиян А.А. Социальные технологии для XXI века: природа Человека и законы самоорганизации иерархических социальных структур. – Хмельник: Лаборатория Синергетики Живого, 1999. – 148 с.

References

1. Bughin J. The rise of enterprise 2.0. Journal of Direct, Data and Digital Marketing Practice, 2008, №9(3), pp. 251-259.
2. Leonardi P., Huysman M., Steinfield C. Enterprise Social Media: Definition, History, and Prospects for the Study of Social Technologies in Organizations. Journal of Computer-Mediated Communication, 2013, №19(1), pp. 1-19.

3. McAfee A. Enterprise 2.0: New Collaborative tools for your organisations toughest challenges. Harvard Business School Publishing, Boston, 2009.
4. McKinsey Social Technologies Survey: the social business ecosystem benefits: research of Mckinsey Global Institute, 2012. Available at: http://www.mckinsey.com/insights/high_tech_telecoms_internet/the_social_economy
5. Afanasyev V.G. Scientific management of society. (Experience in systems research.) - Moscow: Politizdat, 1973. - pp. 94–98.
6. Gerasimov B.N. Social technologies in management: monograph / B.N. Gerasimov, V.G. Chumak // - Samara: SamNTs RAN, 2014. - 296 p.
7. Dyatchenko L.Ya. Social technologies in managing public processes: a monograph. - Belgorod: Center for Social. Technologies, 1993 .-- 343 p.
8. Ionin L.G. The technology is social. Modern Western Sociology: Dictionary. - Moscow: Politizdat, 1990 .- 345 p.
9. Patrushev V.I. Social reserves of the labor collective: ways of implementation (sociological analysis). - Kiev, Higher School, 1990. - 215 p.
10. Social informatics-99: collection of scientific papers / ed. B.A. Suslakova. - Moscow: MAI, 1999 .- P. 56-64.
11. Social Technologies: Explanatory Dictionary / Ed. V.N. Ivanov. - Belgorod, 1995 .-- 309 p.
12. Stefanov N. Social sciences and social technology. - Moscow: Progress, 1976. - 254 p.
13. Tumanyan Yu.R. Critical social technologies in the system of modern economic policies / Yu.R. Tumanyan, O.O. Ishchenko-Padukova, I.V. Movchan // Problems of Economy. - 2018. - No. 1. - S.115-119.
14. Shandova N.V. Special features in the current economy / N.V. Shandova, M.V. Ozhgo // Science Newsletter of the International Humanitarian University. Seriya: «Economic Management», 2019. - No. 40. - P. 117-123.
15. Shiyan A.A. Social technologies for the 21st century: the nature of Man and the laws of self-organization of hierarchical social structures. - Khmilnik: Laboratory of Synergetics of the Living, 1999. - 148 p.